

Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden

Secretariaat:
Postbus 90004
3509 AA UTRECHT
telefoon: 038-4572338
rien.mudde@rijksoverheid.nl

VERSLAG

Vijftigste vergadering Commissie van Overleg en Voorlichting
Milieu Luchthaven Leeuwarden van 3 april 2017

Aanwezig:

Dhr. M. Schrier	Gedeputeerde Provincie Fryslân (voorzitter)
Mevr. A. van Beek	Omwonenden Leeuwarden
Dhr. A. Bennen	Gemeente Leeuwarden
Mevr. A. Boersma	Omwonenden Tytsjerksteradiel
Dhr. L. Bos	Wethouder gemeente Dantumadiel
Dhr. J.H.B.W. Elgershuizen	Milieuplatform Leeuwarden
TLt J.A.J.M.Ermens	Commando Luchtstrijdkrachten Sectie geluidhinder
LtKol A.J.P. Hardenbol	Commando Luchtstrijdkrachten
Dhr. D. Kroes	Gemeente Dongeradeel
Maj G.E. van der Meijden	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersbeveiliging
Dhr. T. van Mourik	Burgemeester Menameradiel
Kap M.A. Molema	Vliegbasis Leeuwarden sectie Communicatie
Dhr. M.H. Mudde	Rijksvastgoedbedrijf/Defensie (secretaris)
Dhr. A. van der Ploeg	Wethouder gemeente Dongeradeel
Dhr. S. Slotegraaf	Provincie Fryslân/FUMO
Kol D.J. Traas	Commandant Vliegbasis Leeuwarden
Dhr. B. Veerman	Omwonenden Littenseradiel
Dhr. G.F.J. Veldman	Omwonenden Leeuwarderadeel
Dhr. G. Verf	Omwonenden Menameradiel
Mevr. G. Visser	Wethouder Leeuwarderadeel
Dhr. L.P. Woudstra	Gemeente Ferwerderadiel

8 belangstellenden

Afwezig:

Mevr. L.I. Diks (Wethouder gemeente Leeuwarden)	-	wordt vervangen door dhr. Bennen
Dhr. A. den Drijver (Adviseur Stuurgroep)	-	wordt niet vervangen
Dhr. J.H.B.W. Elgershuizen	-	wordt niet vervangen
Dhr. IJ. Haakma (Omwonenden Dongeradeel)	-	wordt niet vervangen
Dhr. M.S. Mulders Omwonenden Ferwerderadiel	-	wordt niet vervangen
Mevr. H. Rijpstra (Wethouder Tytsjerksteradiel)	-	wordt niet vervangen

1. Opening

De voorzitter heet de aanwezigen welkom en opent de vergadering

2. Mededelingen

De secretaris doet mededeling van de berichten van verhindering. Tevens meldt hij dat de agenda met diverse vergaderstukken is verstuurd met brief secretaris van 13 maart 2017. Het verslag van de vorige vergadering en een aantal andere vergaderstukken is toegezonden met brief van 10 januari 2017.

De secretaris merkt op dat de provincie Fryslân heeft besloten dat de COVM-stukken niet meer op de provinciale website geplaatst kunnen worden. Binnen het Rijksvastgoedbedrijf wordt gewerkt aan een oplossing in de vorm van een landelijke website waarop alle COVM's van militaire luchthavens de vergaderstukken plaatsen. Er wordt naar gestreefd niet website in het najaar van 2017 gereed te hebben.

De secretaris meldt dat de volgende nagekomen stukken zijn uitgereikt. Deze stukken zullen zoals gebruikelijk worden bijgevoegd bij het verslag van de vergadering:

- Rapportage NLR van maart 2017 inzake de geluidbelasting rondom de vliegbasis Leeuwarden voor het jaar 2016 (*bijgevoegd als nr. LW/17.51/3 bij dit verslag*). Deze brief zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering.
- Email sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden van 15 maart 2017 inzake de beantwoording van twee vragen (*bijgevoegd als nr. LW/17.50/12 bij dit verslag*). Deze email kan aan de orde worden gesteld bij agendapunt 6 (lijst van aandachts- en actiepunten nrs. 5f en 5g).
- Klachtenoverzicht sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden over de maand februari 2017 (*bijgevoegd als nr. LW/17.51/4a bij dit verslag*). Dit overzicht zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering.
- Notitie van dhr. Verf, waarin verslag wordt gedaan van het op 9 november 2017 gevoerde overleg over de vliegveiligheid tijdens Luchtmachtdagen (*bijgevoegd als nr. LW/17.50/13 bij dit verslag*). Dit verslag kan aan de orde worden gesteld bij agendapunt 6 (lijst van aandachts- en actiepunten nr. 5e).

De voorzitter merkt nog op dat dit de laatste keer is dat dhr. Bennen als vertegenwoordiger van de gemeente Leeuwarden deelneemt aan de vergadering. Hij heeft begrepen dat hij al 34 jaar nauw betrokken is bij de vliegbasis. Hij bedankt dhr. Bennen voor zijn inzet in en buiten de commissie en wenst hem alle goeds voor de komende periode.

3. Suggesties voor te bespreken onderwerpen

Dhr. Verf vraagt of de verkeersleiding van de vliegbasis tijdens de thans in uitvoering zijnde oefening Frisian Flag visuele controle t.a.v. de het gebruik van de naverbrander en de juiste uitvliegrouete. Besloten wordt dit onderwerp te betrekken bij agendapunt 13 (informatie over gebruik vliegbasis).

4. Inventarisatie gesprekspunten publiek

De voorzitter vraagt of op de publieke tribune aanwezige personen gebruik willen maken van het spreekrecht van het publiek.

- **Mevr. Inberg** uit Leeuwarden meldt dat zij wenst in te spreken bij de agendapunten 6, 10 en 12.
- **Dhr. Hiemstra** uit Marsum merkt op dat hij veel moeite heeft moeten doen om op de website van de provincie de stukken van de COVM terug te vinden. Uiteindelijk heeft hij alleen de stukken voor de 50^e vergadering kunnen terugvinden. **De voorzitter** antwoordt dat het archief van de commissie nog wel benaderbaar is via de provinciale site. De secretaris vult aan, dat dit een tijdelijke oplossing is die nog in stand wordt gehouden tot een nieuwe landelijke website van RVB/Defensie in de lucht is. (*Noot secretaris: Na de vergadering vastgesteld dat in het archief alleen de stukken van de 50^e vergadering zijn opgenomen*).
- **Dhr. Hiemstra** brengt verder in dat hij wil inspreken bij agendapunt 11.

5. Verslag vorige vergadering

Het verslag van de op 14 november 2016 gehouden negenenveertigste vergadering van de commissie (*toegezonden met nr. LW/17.50/1*) wordt ongewijzigd vastgesteld.

Dhr. Veldman memoreert naar aanleiding van het gestelde op bladzijde 3 van het verslag (21^e regel), dat de voorzitter heeft toegezegd bij het Ministerie van I&M aan te dringen op spoedige beantwoording van de door de Vereniging Milieudefensie, afdeling Leeuwarden gestelde vragen betreffende de milieuvergunning van de vliegbasis Leeuwarden. **De voorzitter** antwoordt dat hij dat heeft gedaan. Dit is ook vermeld in de als punt 6 (*Voorstel 1*) geagendeerde email van de FUMO inzake de stand van zaken van de actiepunten van de voorzitter (*nr. LW/17.50/2a*).

6. Lijst van aandachts- en actiepunten

De voorzitter stelt de aandachts- en actiepunten aan de orde (*toegezonden als nr. LW/16.49/2*).

- Punt 5c (nagaan of er verplichting is klachtenrapportages aan te bieden aan ILenT)
Mevr. Inberg uit Leeuwarden stelt dat blijkens de vergaderstukken nog geen invulling is gegeven aan de toezegging van de voorzitter om navraag te doen of het verplicht is de klachtenrapportages aan te bieden aan ILenT. **De voorzitter** antwoordt dat dit actiepunt wel degelijk door hem is uitgevoerd. Dit is ook vermeld in de (als *Voorstel 1*) geagendeerde email van de FUMO inzake de stand van zaken van de actiepunten van de voorzitter (*nr. LW/17.50/2a*). Er is geen verplichting om de overzichten toe te zenden.
- Punt 5e (toezending verslag overleg over vliegtuigcrash bij Open dagen)
Mevr. Inberg uit Leeuwarden merkt voorts op dat zij op internet het toegezegde verslag van het gevoerde overleg over de vliegtuigcrash niet heeft kunnen vinden op de website. **De voorzitter** antwoordt dat dit document is uitgereikt tijdens de vergadering. Plaatsing op de website was niet mogelijk aangezien het stuk pas op 3 april is ontvangen.

- Punt 6 (Normering Kosteneenheid/Ontwikkeling Europese Norm)
Dhr. Verf merkt op dat t.a.v. dit al lang op de aandachtspuntenlijst vermelde onderwerp in de Stuurgroep Uitvoering motie geluidmeetnetten onlangs de toezegging is gedaan, dat dit nu zal worden opgepakt. **Dhr. Hardenbol** bevestigt dat terzake een onderzoeksopdracht aan NLR in voorbereiding is. Zodra hierover meer bekend is zal dat worden gerapporteerd.

De overige punten op de aandachtspuntenlijst zijn geagendeerd, per toegezonden of uitgereikte email afgedaan, c.q. geven geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.

7. Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken

Alle ingekomen stukken komen bij de orde bij de geagendeerde onderwerpen.

8. Klachtenbehandeling

8.1 Klachtenoverzicht en Sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden.

8.1.1 Overzichten betreffende de maanden oktober, november en december 2016 en januari 2017

- Klachtenoverzicht oktober 2016

Mevr. van Beek is het opgevallen dat veel klachten vanuit Bilgaard zijn ingediend door één persoon. Zij vraagt of de vliegbasis daar contact mee heeft opgenomen en wat de achtergrond is van de klachten. **Mevr. Molema** antwoordt dat diverse malen contact is gezocht, hetgeen recentelijk heeft geleid tot een gesprek. De betreffende mevrouw heeft een aanhoudende, structurele klacht over hinder van het vliegverkeer, maar daarnaast ook bijvoorbeeld over bomenkap door de gemeente Leeuwarden. **Mevr. van Beek** biedt aan dat zij wel een keer samen met de vliegbasis met haar in gesprek wil gaan. Aldus wordt besloten.

- Klachtenoverzicht november 2016

Dhr. Verf wijst erop dat er in deze maand veel klachten over het avondvliegen zijn ingediend. Het blijkt dat dit toch telkens weer erg veel hinder geeft. **De voorzitter** beaamt dit, maar merkt op dat dergelijke vliegbewegingen bij het reguliere gebruik horen, omdat de vliegers daar wel in getraind moeten worden. **Dhr. Traas** merkt op dat deze piek in het aantal klachten inderdaad opvallend, maar wel verklaarbaar is. Het hangt samen met het hervatten van het avondvliegen nadat dit gedurende de zomerperiode niet heeft plaatsgevonden. Doorgaans vindt er gedurende het avondvliegseizoen wel weer enige vorm van gewenning plaats.

- Klachtenoverzicht december 2016

Dit overzicht geeft geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.

- Klachtenoverzicht januari 2017

Dhr. Veldman vraagt naar aanleiding van de beantwoording van klacht nr. 9 wat er precies met de klager is besproken over de slechte bereikbaarheid van de vliegbasis en wat daar aan wordt gedaan. **Mevr. Molema** antwoordt dat uitleg is gegeven betreffende de capaciteitsproblemen bij de sectie Communicatie (waardoor er vaker is doorverwezen naar het gratis (24 uur per dag bereikbare) landelijke klachtennummer. **Dhr. Veldman** bepleit dat tijdens een grote oefening, zoals nu met Frisian Flag, extra mensen worden ingezet, zodat klagers tijdens kantooruren altijd persoonlijk contact kunnen krijgen met een medewerker. Dat geeft volgens hem meer voldoening bij de klagers dan het inspreken op een antwoordapparaat. **Dhr. Traas** is het hier geheel mee eens. Er worden ook al enkele mensen van andere bases ingezet, maar dat is nog onvoldoende gebleken voor een permanente bereikbaarheid tijdens de hele oefening. De mogelijkheden zijn beperkt omdat er landelijk een capaciteitsprobleem is. Hij zegt toe zich hiervoor te blijven inzetten.

Dhr. Van der Ploeg vraagt om uitleg over de klachten die op 10 januari zijn ingediend betreffende incidenten met betrekking tot het doorbreken van de geluidsbarrière. **Dhr. Traas** antwoordt dat het een vliegtuig van een andere vliegbasis betrof, maar dat hij navraag heeft gedaan. Op die dag zijn de regels betreffende het doorbreken van de geluidsbarrière niet overschreden. Dit mag plaatsvinden boven de Noordzee op een bepaalde vlieghoogte. Normaliter geeft dit geen overlast boven het vasteland. In dit geval waren er specifieke meteorologische omstandigheden (inversiehoogte) waardoor dat deze keer toch het geval was. Als er wel sprake zou zijn geweest van het overtreden van de regelgeving, dan had dat aanleiding kunnen geven tot sancties voor de betreffende vlieger. Dat was nu niet aan de orde. **Dhr. van der Ploeg** bepleit om in het overzicht een dergelijke uitleg op te nemen in plaats van de thans opgenomen beperkte tekst dat er een onderzoek loopt. **Dhr. Traas** zegt dat toe.

8.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten.

- 8.2.1 Brief van dhr. Muller uit Marsum van 25 november 2016 inzake de uitvoering van de belevingsvluchten en de klachtenafhandeling (*toegezonden als nr. LW/17.50/7a*).
- 8.2.2 Brief van Commandant Vliegbasis Leeuwarden van 12 januari 2017 met reactie op brief van dhr. Muller (*toegezonden als nr. LW/17.50/7b*).
- 8.2.3 Brief van dhr. Muller van 1 februari 2017 inzake klachtenafhandeling (*toegezonden als nr. LW/17.50/7c*).

Desgevraagd geeft **dhr. Traas** uitleg bij de correspondentie met dhr. Muller. Allereerst merkt hij op dat het altijd beter is als schriftelijke klachten rechtstreeks bij de vliegbasis worden ingediend en niet via de secretaris van de COVM. Hij begrijpt dat de schriftelijke beantwoording (zijn brief nr. *nr. LW/17.50/7b*) in dit geval nog niet tevredenheid van de klager was. Hij benadrukt in reactie op de inhoudelijke opmerkingen op dat zowel medewerkers van Defensie (Luchtmacht en Defensiestaf) als leden van de COVM in de dorpen aanwezig zijn geweest tijdens de uitvoering van de belevingsvluchten. In de inmiddels verspreide rapportage van het NLR (*geagendeerd als agendapunt 11, toegezonden per email van 6 december 2016 en daarnaast met brief van 10 januari 2017 als nr. LW/17.50/5*) is ingegaan op de (meting en beleving van) het landingsgeluid van F16 en de F35. Bij klachten over afwijkingen van vliegbewegingen wordt altijd onderzoek gedaan. **Dhr. Traas** heeft geprobeerd dit in zijn beantwoording duidelijk te maken. Hij betreurt dit als dit als onvoldoende is ervaren. **Dhr. Verf** merkt op dat het veelal beter is om in gesprek met elkaar te gaan in plaats van brieven of e-mails uit te wisselen. Hij kent zowel dhr. Traas als dhr. Muller wel zodanig dat hij er vertrouwen in heeft dat dit in een persoonlijk contact kan worden opgelost. **Dhr. Traas** antwoordt dat hij zeker bereid is tot een gesprek. Dit is ook al aangeboden door sectie communicatie en ook in de brief zo verwoord. **Dhr. Verf** zal het initiatief nemen voor zo'n overleg.

9. Resultaten vliegbaanregistratie

De door het Commando Luchtmacht opgestelde rapportage betreffende de in 2016 uitgevoerde vliegbaanregistratie is toegezonden (*als nr. LW/17.50/7c*).

Dhr. Verf merkt op dat het vertrouwen geeft dat, zoals blijkt uit de rapportage, ditmaal ook enkele afwijkingen van de voorgeschreven vliegprocedures zijn geconstateerd (bij de vliegbases Volkel en Woensdrecht). **De voorzitter** beaamt dit. Het blijkt maar weer dat niemand geheel foutloos is.

10. Uitstoot vliegbasis Leeuwarden

Met betrekking tot dit onderwerp zijn de volgende vergaderstukken ontvangen:

- TNO-rapport van 27 oktober 2016 inzake onderzoek naar de luchtkwaliteit rondom de vliegbasis Leeuwarden tijdens de Luchtmachtdagen gehouden op 10 juni 2016 (*uitgereikt vorige vergadering, toegezonden met brief van 10 januari 2017 als nr. LW/16.50/4*)
- Verslag bijeenkomsten en nadere acties werkgroep Luchtkwaliteit (*bijgevoegd als nr. LW/17.50/9*).

Mevr. Inberg uit Leeuwarden brengt namens Milieudefensie Leeuwarden naar voren dat het TNO-rapport is voorgelegd aan de Wetenschapswinkel in Groningen. Uit die beoordeling is een aantal verontrustende zaken naar voren gekomen. Zo zijn bepaalde stoffen in tijdens de luchtmachtdagen in sterk verhoogde concentraties aanwezig geweest. Daarnaast zijn er zorgen over het vrijkomende ultra-fijnstof. Dit kan leiden tot gezondheidsproblemen. Probleem daarbij is dat tot op heden daarvoor nog geen normstelling is opgesteld. Zij verzoekt om in het onderzoek met betrekking tot dat aspect aan de veilige kant te blijven zitten. **Mevr. Inberg** vraagt daarnaast om in het onderzoek aandacht te besteden aan twee specifieke bevolkingsgroepen. Enerzijds het personeel van de vliegbasis zelf, dat blootgesteld wordt aan de grootste concentraties. En anderzijds aan oudere omwonenden die lang in de omgeving van de vliegbasis hebben gewoond, maar nu elders in verzorgingshuizen wonen. **Mevr. Inberg** vindt het ver onder de maat dat er, blijkens de verslagen van de werkgroep, nog steeds geen duidelijkheid bestaat over de financiering van het onderzoek. Zij stelt dat de voorgangster van dhr. Schrier (mevr. Poepjes) destijds heeft uitgesproken dat de beschikbaarstelling van geld geen probleem zou zijn. Desgevraagd antwoordt **dhr. Hardenbol** dat hij onvoldoende kennis heeft van het onderwerp luchtkwaliteit om een toelichting te geven op het TNO-rapport, maar dat eventuele vragen meegenomen kunnen worden door de werkgroep. **De voorzitter** merkt m.b.t. de problematiek van het ultra-fijnstof op, dat dit onderwerp is van een groot landelijk onderzoek in de omgeving van Schiphol. De resultaten daarvan zullen worden meegenomen. **Mevr. van Beek** geeft op verzoek van **de voorzitter** een toelichting op de stand van zaken van de werkzaamheden van de werkgroep. Na enige miscommunicatie met de GGD heeft de werkgroep op 12 december gevraagd om de enkele dagen daarvoor van de GGD ontvangen globale onderzoeksopzet uit te werken in een concreet onderzoeksvoorstel met offerte en een tijdplanning. De GGD heeft daartoe op 30 maart gesproken met

deskundigen van het RIVM. De door de GGD op te stellen documenten zullen worden besproken tijdens een vergadering van de werkgroep, waarna door middel van een door de voorzitter van de COVM te ondertekenen brief opdrachtverlening kan plaatsvinden. **Mevr. van Beek** beaamt dat het opstarten van het onderzoek wel lang duurt. Zij vraagt de voorzitter of tijdens het overleg van 22 maart j.l. tussen provincie, betrokken gemeenten en Defensie al afspraken zijn gemaakt over de financiering. **De voorzitter** antwoordt dat tijdens het overleg de gezamenlijke intentie is uitgesproken om het benodigde onderzoek uit te voeren, maar dat eerst de verdere bevindingen van de werkgroep af gewacht worden voor er concrete afspraken gemaakt worden over de financiering. **Dhr. Traas** sluit zich aan bij de door mevr. Inberg gemaakte opmerking over het belang dat ook de gezondheid van het personeel van de vliegbasis betrokken dient te worden bij het onderzoek. **De voorzitter** voegt daaraan toe dat dit ook geldt voor de inmiddels verhuisde oudere, voormalige omwonenden.

11. Stuurgroep Uitvoering Motie Geluidmeetnetten

Met betrekking tot dit (vaste) agendapunt zijn de volgende vergaderstukken ontvangen:

- NLR-rapport “Geluidsbeleving F-35 ten opzichte van F-16” met aanbiedingsbrief aan Tweede Kamer van 6 december 2016 (*toegezonden per email van 6 december 2016 en daarnaast met brief van 10 januari 2017 als nr. LW/17.50/5*).
- Memo werkzaamheden Stuurgroep ‘uitvoering motie geluidmeetnetten’ Periode februari 2016-maart 2017’ (*opgesteld op verzoek Gemeenteraad Tytsjerksteradiel, toegezonden als nr. LW/17.50/10*).
- Notitie terugkoppeling ‘locatiesessies’ ten behoeve van Permanente Geluidmeetnetten (*toegezonden als nr. LW/17.50/11*).

Dhr. Hiemstra uit Marsum brengt naar voren, dat hij teleurgesteld is over de uitkomst van het met de betrokken dorpen gevoerde overleg over de verdeling van de geluidmeetposten over het gebied. Hij merkt op dat de meeste geluidhinder wordt ondervonden binnen de vastgestelde geluidszone. Bij de bijeenkomst in Marsum was er volgens hem dan ook consensus dat van de 15 microfoons er in ieder geval 2 in Jelsum/Cornjum en 2 in Marsum geplaatst zouden moeten worden. Voor het gebied buiten de geluidszones zijn volgens hem minder microfoons nodig, aangezien volgens de Luchtvaartwet iedereen in Nederland geluidbelasting tot een niveau van 35 Kosteneenheden moet kunnen verdragen. **De voorzitter** veronderstelt dat dhr. Verf of dhr. Veldman wellicht een toelichting kan geven op dit punt. Hij wil zelf benadrukken dat het hele proces van het opzetten van het geluidmeetnet in goede harmonie met alle betrokken wordt uitgevoerd. Hij heeft daar veel waardering voor en ook alle vertrouwen in een goede uitkomst. **Dhr. Bennen** benadrukt dat uit werkbezoeken van de stuurgroep naar Eindhoven en Schiphol is gebleken dat het ook van belang is om voldoende geluidmeetposten buiten de geluidszone te plaatsen, aangezien in sommige gevallen ook ver daar buiten hinder kan worden ondervonden. **Dhr. Verf** benadrukt dat tijdens de locatiesessies vooral is gesproken over de locaties van de microfoonopstellingen die informatie opleveren voor de omwonenden (informatielocaties). Daarnaast komen er mobiele microfoons en met name in de geluidszone nog microfoonopstellingen voor het monitoren van de bestaande geluidsc contouren (contourlocaties). In de praktijk zullen er in Marsum vermoedelijk dan ook toch twee microfoons komen (een contourlocatie en een informatielocatie).

Dhr. van Mourik benadrukt dat naast het belang van een goede locatiekeuze van de opstellingen het ook van belang is, hoe de resultaten inzichtelijk worden gemaakt. In de notitie over de stand van zaken van de werkzaamheden wordt gesproken over het mogelijk ontwikkelen van een website waarop de voortgang van de werkzaamheden voor iedereen te volgen is. Hij bepleit het ontwikkelen van een goede interactieve website voor een directe dialoog, zodat mensen die op een bepaald moment hinder ondervinden ook kunnen zien of dat door anderen wordt gedeeld. **De voorzitter** antwoordt dat er naast een website met informatie over de voortgang van de stuurgroep er te zijner tijd zeker ook een goede website zal moeten zijn waarop mensen informatie kunnen vinden en delen over de resultaten van het geluidmeetnet. **Dhr. Traas** is het daarmee eens, maar doet wel een beroep op de stuurgroep om ook na te denken over de personele capaciteit die het systeem met zich mee gaat brengen. **De voorzitter** antwoordt dat de stuurgroep hier aandacht voor zal hebben, maar gaat ervan uit dat het met name externe capaciteit zal betreffen.

12. Milieuvergunning vliegbasis Leeuwarden

Met betrekking tot dit agendapunt is het volgende stuk ontvangen:

- Brief Ministerie van Defensie van 8 november 2016 aan het College van Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden inzake de milieuvergunning van de v liegbasis Leeuwarden (*uitgereikt tijdens de vorige vergadering, toegezonden met brief van 10 januari 2017 als nr. LW/16.50/3*).

Mevr. Inberg uit Leeuwarden brengt naar voren dat Milieudefensie Leeuwarden al geruime tijd aandacht vraagt voor de milieuvergunning. Dat heeft er toe geleid dat de aanvankelijk geheime vergunning uiteindelijk openbaar is gemaakt. Daaruit is volgens haar gebleken dat die onder de maat en verouderd is. Door middel van een WOB-verzoek is vervolgens nadere informatie opgevraagd bij het bevoegde gezag. Zij vindt het zorgwekkend dat een brief van het College van Burgemeester en Wethouders over dit onderwerp pas na een jaar is beantwoord. De inhoud van dat antwoord beoordeelt zij, evenals een door haar ingeschakelde jurist, als “onder de maat”. Het in de brief aangekondigde plan van aanpak is nog steeds niet beschikbaar. Ze vraagt de commissie om nu eindelijk spijkers met koppen te slaan. Ze zou het betreuren als zij op dit punt een verzoek om handhaving zou moeten indienen. **Dhr. Bennen** begrijpt de opmerking met betrekking tot het verzoek om handhaving niet. Dat zou immers alleen enige kans maken, indien voorwaarden uit de vergunning niet nageleefd zouden worden. Maar eerder was toch juist betoogd dat er te weinig concrete voorwaarden in de vergunning zouden zijn opgenomen? **Dhr. van Mourik** wijst erop dat met name de vraag of de vigerende vergunning nog voldoende actueel is, beantwoord zou moeten worden. Hij vindt in dat verband de in de brief van de Minister gelegde koppeling met de systematiek van de Omgevingswet niet logisch. Hij merkt op dat die wet aanvankelijk al in 2016 ingegaan zou zijn, maar inmiddels is uitgesteld tot 2019, waarbij het de vraag is of dat haalbaar is. **Dhr. van Mourik** bepleit dat in het Plan van aanpak wordt aangegeven hoe dat in het tijdsperspectief wordt uitgevoerd. **Dhr. Veldman** onderstreept dat het hele proces te lang duurt. Ook hij dringt aan op het spoedig verstrekken van duidelijkheid. **Dhr. Traas** wil het zijns inziens onjuiste beeld rechtzetten dat de vliegbasis Leeuwarden onder de vigerende vergunning op hoofdlijnen onvoldoende aan regels op het gebied van ARBO en milieu gebonden zou zijn. Veel zaken zijn in actuele algemeen geldende regels vastgelegd die uiteraard ook van toepassing zijn op de vliegbasis. Daarop wordt intensief gehandhaafd door het bevoegde gezag (IlenT). **Dhr. Bennen** merkt op dat met het ontwerpen van een geheel nieuwe vergunning veel tijd gemoeid is. Hij heeft begrepen dat voor concrete nieuwe activiteiten en bouwprojecten het gebruikelijke instrument van de melding met de bijbehorende openbare procedure zal worden toegepast. **Dhr. Hardenbol** begrijpt goed dat er onvrede is over de lange duur van de procedures. Hij benadrukt evenwel dat de diverse activiteiten van de vliegbasis in diverse vergunningen zijn geregeld. Zo zijn de vliegbewegingen geregeld in een op grond van de Wet Luchtvaart vastgesteld Luchthavenbesluit. En zoals eerder aangegeven zijn voor grondgebonden activiteiten als algemene regels van de milieuwetgeving ook van toepassing. Over het plan van aanpak voor de nieuwe milieuvergunning zal de Bestuursstaf van Defensie op 12 april nader overleg hebben met IlenT. Zodra dit plan van aanpak gereed is, zal dit worden gedeeld met de commissie. Uitgangspunt is wel om aansluiting te zoeken bij de systematiek van de Omgevingswet.

13. Informatie over gebruik vliegbasis

Dhr. van der Meijden licht toe dat bij de oefening Frisian Flag veel energie wordt gestoken in het vooraf brieven van de bezoekende piloten. Desondanks blijkt bij het begin van de oefening het bochtje bij Marsum toch wel zo afwijkend te zijn van de gebruikelijke procedures dat hier ook tijdens de oefening nog steeds aandacht voor nodig is. De eerste dagen van de oefening is **dhr. van der Meijden** zelf aanwezig bij de baan. Hij heeft toen 8 a 10 afwijkingen waargenomen. De tweede dag was dat al teruggelopen naar 2. Tijdens het verdere verloop van de oefening is waarneming ter plekke niet meer nodig gebleken, maar wordt dit gedaan vanaf de toren. **Dhr. van der Meijden** op dat de richtlijnen voor het gebruik van de naverbrander per land verschillen, afhankelijk van het gebruikte vliegtuigtype, de configuratie. Ook voor de verschillende typen F-16 gelden niet dezelfde richtlijnen. De Nederlandse F-16 is goed in staat om ruim binnen het veld de naverbrander uit te schakelen. Bij andere typen ligt dat moment later, maar in geen geval tot boven het dorp. **Dhr. Traas** vult aan dat van de deelnemende vliegers wordt verlangd dat de lokale procedures worden gevolgd. Bij de (incidenteel plaatsvindende) overtreding daarvan volgt de sanctie dat een dag niet mag worden gevlogen.

Dhr. Traas zet uiteen dat de vliegbasis zich momenteel bevindt in een periode tussen twee grote uitzendingen. De afgelopen periode is in het uitzendgebied de inzet vooral gericht geweest op het uitvoeren van grondaanvallen in een situatie met minimale dreiging. Maar de internationale situatie is inmiddels zodanig gewijzigd dat ook het optreden onder grotere dreiging vanuit de lucht en door geavanceerde afweersystemen getraind moet worden. De oefening Frisian Flag is daarvoor bij uitstek geschikt, omdat daar de nadruk ligt op de uitvoering van luchtgevechten. Ook de recente deelname (6 weken) aan oefeningen in de Verenigde Staten passen in die behoefte. Voor de komende periode staat nog steeds de deelname aan de luchtruimbewaking in Litouwen op het programma. Daarnaast zal vanaf mei de FWIT oefening weer zorgen voor verhoogde activiteit vanaf de vliegbasis. Een deel van die oefening zal plaatsvinden in Noorwegen. Het hele programma is ingericht op volledige inzetbaarheid op 1 januari 2018. Tot slot deelt **dhr. Traas** mede dat de vliegbasis Leeuwarden in de tweede helft van het jaar stand-by dient te zijn voor de zogenoemde “Very High Readiness Joint Task Force” van de

NATO. Deze status houdt in dat bij een eventueel conflict met bijvoorbeeld Rusland direct vanaf de vliegbasis Leeuwarden gereageerd moet kunnen worden. **Mevr. Visser** vraagt hoe dat wordt gecommuniceerd met de omgeving indien dat gebeurt. **Dhr. Traas** antwoordt dat er in dat geval al sprake zal zijn van een periode van sterk oplopende internationale spanningen. Daarover zal dan in de landelijke media al uitvoerige berichtgeving geweest zijn. De commandant vliegbasis zal in voorkomend geval over de daadwerkelijke inzet geen communicatie kunnen plegen, aangezien dat dan zal vallen onder strikte geheimhouding.

Dhr. Veldman vraagt of de organisatie van de voorlichtingsbijeenkomsten over de oefening FWIT op dezelfde wijze zal verlopen als het geval was bij Frisian Flag. **Dhr. Veldman** betreurt het dat voor die bijeenkomsten zo weinig belangstelling was. Hij kan dat niet goed rijmen met de aantallen ingediende klachten. **Dhr. Traas** antwoordt dat de vliegbasis zal bezien of de aankondiging van de bijeenkomsten verbeterd kan worden. **Dhr. Verf** merkt op dat een klein excuus van dorpsbelang Marsum op zijn plaats is. Vergeten is om de aankondiging te plaatsen op de website www.marsum.nl. **Dhr. Veerman** vraagt of de vliegbasis evenals vorige jaren flyers heeft laten rondbrengen in de omliggende dorpen, aangezien in de vier dorpen van Littenseradiel niets rondgebracht lijkt te zijn. **Mevr. Molema** antwoordt daarop bevestigend; het aantal is zelfs verhoogd van 10.000 tot 19.000 stuks. Zij zal nagaan of er ook in Littenseradiel flyers zijn bezorgd.

14. **Rondvraag**

Dhr. Bennen merkt op dat hij met veel plezier heeft bijgedragen aan de vergaderingen van de commissie. Veelal als plaatsvervanger van de wethouder, maar daarnaast ook bij de ambtelijke voorbereiding. Hij wordt in die functie opgevolgd door mevr. Wiersma.

15. **Sluiting**

De voorzitter bedankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering. De volgende vergadering zal plaatsvinden op 6 november 2017 en aanvangen om 16.00 uur.